

INHOUD

BEELDEN UIT HET VERLEDEN 6

VOORWOORD 7

I		3	
9	Zijn jeugdijaren	52	Prentbriefkaarten van Oppenoorths werken
9	<i>Het ouderlijk huis van Willem Johannes Oppenoorth</i>	52	<i>Marketing</i>
2		53	<i>Overzicht van 57 prentbriefkaarten</i>
13	Oppenoorth als kunstschilder	4	
13	<i>Opleiding</i>	81	Glasnegatieven en meer werken van Oppenoorth
15	<i>Leerling van Alexander Wüst in Antwerpen</i>	81	<i>Ruurlo</i>
17	<i>Het oudste schetsboek uit 1872</i>	85	<i>Panorama Nova Zembla (1896)</i>
20	<i>Pensionair van 1874 tot en met 1878</i>	86	<i>Meer opmerkelijke werken</i>
20	<i>Koning Willem III en de kunst</i>		
20	<i>Antwerpen</i>	5	
21	<i>Willem Johannes en Metje trouwen in 1880</i>	101	Landschapsfoto's die de schilder maakte
21	<i>Hun eerste contacten</i>	101	<i>De Broeksloot in Voorburg</i>
22	<i>De trouwerij</i>	102	<i>Giethoorn</i>
23	<i>Woonadressen in Den Haag</i>	106	<i>Denekamp</i>
24	<i>Tijdelijke werkadressen van de kunstschilder</i>	111	<i>Scheveningen</i>
25	<i>Hun gezin</i>		
26	<i>Etsen, litho's en pentekeningen</i>	6	
35	<i>Leerlingen van Willem Johannes Oppenoorth</i>	115	Overige bestuurlijke activiteiten, ziekte en overlijden
35	<i>Oppenoorths werk in Nederlandse musea</i>	115	<i>Nederlandse stenografenvereniging in 1890</i>
37	<i>Schilderkundig Genootschap Pulchri Studio</i>	116	<i>Oprichting in 1898 van het Fonds voor Nederlandse beeldende kunstenaars en hunne weduwen en wezen</i>
37	<i>Commissaris voor de kunstbeshouwingen</i>	117	<i>Ongevallenverzekering Fatum, Den Haag</i>
38	<i>Penningmeester van 1892 tot in 1895</i>	118	<i>Ziekte</i>
38	<i>Conflict in 1897 tussen secretaris Oppenoorth en voorzitter Mesdag</i>	119	<i>Testament</i>
44	<i>Willem Johannes Oppenoorth, aquarellist, wordt in 1886 erelid</i>	119	<i>Overlijden</i>
44	<i>Afgewezen</i>	121	<i>Veiling van de nog aanwezige werken van Oppenoorth in 1905</i>
44	<i>Hoe omschrijft Oppenoorth een eigen werk?</i>		
45	<i>Erkenning</i>	BIJLAGEN	
45	<i>Knipsel</i>	1 — CATALOGI, TENTOONSTELLINGEN E.D. 1873-1905	124
45	<i>Een kunstlievende leek</i>	2 — PLAATSEN EN JAARTALLEN	140
46	<i>Leeuwarden</i>	3 — HET VERKOOPBOEK 1874-1905, REGISTER VAN SCHILDERIJEN EN REGISTER VAN TEEKENINGEN	142
46	<i>Arnhemsche Courant</i>		
46	<i>Delft</i>	REGISTER VAN PERSOONSNAMEN	159
46	<i>Denekamp door het oog van de kunstenaar</i>		
48	<i>Auteur Johan Gram</i>		
48	<i>G. [Gram?]</i>		
48	<i>Recensie naar aanleiding van de te veilen nagelaten werken van Willem Oppenoorth</i>		
49	<i>Behaalde prijzen door Oppenoorth</i>		
51	<i>Plateel en tegeltableau</i>		

BEELDEN UIT HET VERLEDEN

Wat weten we van Willem Johannes Oppenoorth? De werken van deze kunstschilder zijn beelden uit het verleden. Hij had voornamelijk landschappen als onderwerp en dat roept een aantal vragen op. Uit welke jaren dateren zijn werken, wat wordt er afgebeeld en welke streken en plaatsen hadden de interesse van de schilder? Welke technieken gebruikte hij?

Welke opleiding genoot Willem Johannes Oppenoorth en van welke kunstgezelschappen was hij lid? Kon hij leven van zijn werk? Hoe bracht hij zijn werk aan de man? Hoe maakte hij er reclame voor? En wie waren zijn afnemers?

Ik verzamelde tientallen jaren afbeeldingen van en gegevens over de kunstwerken van Willem Johannes Oppenoorth. In deze publicatie doe ik verslag van mijn bevindingen. Veel leesplezier gewenst.

VOORWOORD

In het begin van de jaren zeventig van de vorige eeuw zag ik bij mijn schoonouders in Delft voor het eerst tekeningen, etsen, aquarellen en olieverfschilderijen van Willem Johannes Oppenoorth. In veel maar niet alle gevallen voorzag de kunstschilder zijn werken van de signatuur Willem Johannes Oppenoorth of Willem Oppenoorth, of afgekort W.J.O en W.O.

Ik werd nieuwsgierig naar de aard van zijn kunstwerken en het aantal dat hij gemaakt heeft. Welke daarvan bevinden zich nog in de familie, in musea of bij derden? We bekeken een groot aantal websites en bezochten diverse veilingen in ons land. Als er iets van hem te koop werd aangeboden, konden we er gemakkelijk een afbeelding van krijgen.

Samen met mijn vrouw – zij maakte veel foto's – bezocht ik eerst familieleden om erachter te komen welke werken van de schilder zij in bezit hadden. Aangevuld met latere ontdekkingen op internet ontstond langzamerhand een goed overzicht van het vele werk dat Jokes overgrootvader maakte. We hebben nu een beter beeld van wanneer en waar hij in Nederland verbleef, wanneer en waar in het buitenland, en wat hij aantrekkelijk vond om vast te leggen.

Willem Oppenoorth heeft gedurende zijn leven veel getekend, geschilderd en geëts. Het is te veel om in dit boek te tonen. Niet alles wat hij maakte, was even geslaagd. Toch zit er een groot aantal zeer fraaie werken bij. Zijn gezin en hij konden leven van de verkoop ervan en hij was in staat zijn kinderen te laten studeren.

Bij veel afbeeldingen staat 'Collectie familie Oppenoorth' vermeld. Dit begrip moet ruim opgevat worden. Het gaat om nazaten van de schilder en hun partners. Deze omschrijving is met opzet algemeen gehouden. Dit om hun privacy te waarborgen.

Overigens is er ook nog een kunstschilder met een achternaam die lijkt op Oppenoorth. In maart 2001 werd bij veilingbedrijf Sotheby's te Amsterdam een olieverfschilderij op paneel, formaat 47,5 x 59,5 cm, geveild van Gijsbert Nonus op ten Noort (1821-1870). Het schilderij, een landschap met bomen, een schaapherder en schapen, is gesigneerd en gedateerd 1850. Gijsbert woonde in Amsterdam, verhuisde in 1851 naar Den Haag en vertrok kort daarop naar Nederlandsch Oost-Indië. Hij keerde begin 1870 terug naar Amsterdam en overleed kort daarna, op 25 maart 1870.

Flora Maria Oppenoorth.
Aquarel M. Steek [18]74.

COLLECTIE FAMILIE OPPENOORTH

Foto's van de ouders van Willem Johannes Oppenoorth.

Photographisch Atelier van W.G. Kuijer, Rozengracht tusschen de 1^e en 2^e Bloemdwarsstraat DD 455 Amsterdam.

COLLECTIE FAMILIE OPPENOORTH

1

ZIJN JEUGDJAREN

Het ouderlijk huis van Willem Johannes Oppenoorth

Willem Johannes Oppenoorth wordt op 2 oktober 1847 in Amsterdam geboren. Hij is het tweede kind uit het huwelijk van Willem Frederik Floris Oppenoorth (1815-1898) en Margaretha Ulrica Maria Abrahams (1817-1892).

Dat huwelijk wordt op 14 oktober 1843 in Ruurlo voltrokken. Vader Willem Oppenoorth is boekhouder, kantoorbediende en in 1880 commissionair in Amsterdam. Zijn moeder wordt geboren in Vorden, in Huize 'Den Bramel'. Haar ouders zijn Friedrich Johan Wilhelm Abrahams (1782-1821) en Flora Maria Oppenoorth (1789-1884).

Oma Flora Oppenoorth erft in 1823 van haar in Vorden overleden tante Maria Sophia Johanna Auffmorth, weduwe van Gerrit van Houten, de herenboerderij met landerijen 'Het Langenberg' te Ruurlo. In de aankoopakte uit 1820 wordt dit complex omschreven als erve Groot Langenberg met het daghuurdersplaatsje Klein Langenberg. Oma blijft daar vrijwel haar hele leven wonen en overlijdt er op hoge leeftijd, in 1884. Schilder Willem Oppenoorth loogert geregeld op Het Langenberg bij zijn oma zodat hij in de buurt van Ruurlo kan schetsen, schilderen en later fotograferen.

Bladzijde uit het poëziealbum van Willems nicht
Sophia Hermina Cornelia Oppenoorth (1858-1877).
Zij woonde op Het Langenberg.
Aquarel uit 1876, gesigneerd W.J. Oppenoorth r.o., 22,3 x 14 cm.
COLLECTIE FAMILIE OPPEÑOORTH

De ouders van Willem Oppenoorth: Margaretha Ulrica Maria Abrahams en Willem Frederik Floris Oppenoorth, commissair (foto J.M. Oppenoorth). Olieverfverf op doek, formaat 64 x 47 cm. Hij heeft het gesigneerd bij zijn moeder boven haar linker- en bij zijn vader boven de rechterschouder, 'W.J. Oppenoorth '79'.

COLLECTIE FAMILIE OPPENOORTH

De jonge Willem woont met zijn ouders in Amsterdam op de volgende adressen:

- 1851-1853 Buitensingel, molen de Schaapherder, huis 241 (gezin met drie kinderen).
- 1853-1855 Buitensingel bij molen de Schaapherder, huis 243 (gezin met drie kinderen).
- 1853-1856 Kuiperspad bij molen 't Heiblok, huis 268a (gezin met drie kinderen).
- 1856-1856 Keizersgracht 252 (gezin met vier kinderen).
- 1856-1857 Haarlemmerdijk 344 (gezin met vier kinderen).
- 1857-1863 Rozengracht 92 (gezin met vijf kinderen).

In het Militieregister van Amsterdam komt Willem Johannes Oppenoorth voor in 1867. Hij is dan '1 El 661 strepen' lang, ruim 166 cm, en heeft blauwe ogen. Op 11 maart van dat jaar is hij vrijgesteld van militaire dienst wegens 'ligchaamsgebreken'. Wat voor gebreken dat betreft, wordt niet vermeld.

Ergens in de periode 1863-1874 moet Willem zijn ouderlijk huis hebben verlaten. In 1874 komt hij niet meer voor in het Bevolkingsregister 1874-1893 van de hoofdstad. Zijn ouders wonen met hun jongste kinderen in 1874 aan de Rozengracht 101. Toch worden in de jaren 1878-1880 nog brieven voor Willem op dit adres bezorgd. In die tijd krijgt hij in Antwerpen aan de Academie voor Schone Kunsten zijn verdere opleiding.

Willem Johannes Oppenoorth (jeugdfoto).
COLLECTIE FAMILIE OPPENOORTH

Catharijnepoort met molen De Eendracht te Utrecht,
aquarel, gesigneerd W J Oppenoorth l.o., 9,5 x 13,7 cm.
COLLECTIE FAMILIE OPPENOORTH

Stadsgezicht met stenen brug,
aquarel, gesigneerd W J (O) r.o., 9,5 x 13,6 cm.
COLLECTIE FAMILIE OPPENOORTH

Hoge Sluis te Amsterdam,
aquarel, gesigneerd W J Oppenoorth 1866 r.o.,
binnenmaat 11 x 16 cm, buitenmaat 22 x 27 cm.
COLLECTIE FAMILIE OPPENOORTH

OPPENOORTH ALS KUNSTSCHILDER

Opleiding

In de familie Oppenoorth zijn verder geen kunst-schilders bekend. Willem springt er wat dat betreft uit. Op jeugdige leeftijd zal hij al graag getekend hebben en zal zijn talent opgevallen zijn. Hij woont en werkt in Amsterdam. Hij is leerling aan de Koninklijke Akademie van Beeldende Kunsten te Amsterdam en daarna kwekeling, met als vakgebied schilderen. Op de jeugdfoto op pagina 11 staat hij als jonge man afgebeeld met een schetsboek.

Het oudste bekende werk van zijn hand is een kleine aquarel van de Hoge Sluis in Amsterdam uit 1866. Op de voorgrond trekt een man te paard op het jaagpad een trekschuit over de Amstel. Verder zien we masten van zeven vrachtschepen en twee roeiboten.

Opvallend aan de twee andere jeugdwerken op de vorige pagina zijn de bomen. Die zijn gedetailleerd en enigszins houderig weergegeven. Op zijn latere werken zien we dit soort bomen niet terug. Die zijn dan met een vlottere toets aangebracht. De Catharijnepoort met molen is kennelijk naar een voorbeeld gemaakt, want deze stellingmolen werd al in 1842 afgebroken.

In het *Algemeen Handelsblad (Nieuwe Amsterdamse Courant)* van 8 juli 1868 staat een artikel met de kop 'Academisch Onderwijs. Teeken- en schilderschool'. Deze was gevestigd in Amsterdam. Eerst

Bordurende dame,
aquarel, niet gesigneerd, 21,7 x 17,5 cm.
COLLECTIE FAMILIE OPPENOORTH

Zittend meisje met twee schapen voor een boslaan, olieverf op doek, gesigneerd W.J. Oppenoorth l.o., 41 x 31 cm.

COLLECTIE MARCEL DIEDERIKS B.V. KUNSTVEILINGEN DEN HAAG (1985), HISTORIC ATLANTA ANTIQUE ESTATE AUCTION USA (2008), SOJOURN, MUTUAL ART, USA (2014)

komt de categorie ‘Schilderen naar het levend model en teekenen naar pleisterbeelden’ aan de orde. Vervolgens staat onder de kop ‘Anatomie’: ‘1ste afd. Bij uitzondering voor buitengewonen ijver en vorderingen, F. Stracké, de kleine zilveren medaille; A.G. Apol, een getuigschrift; W.J. Oppenoorth, loffelijke melding.’

Een niet gesigneerd werkje uit 1871, een studie met drie knotwilgen, olieverf op papier, formaat 26,5 x 35,5 cm, kan helaas niet worden afgebeeld vanwege de slechte kwaliteit. Het behoort tot de collectie van de familie Oppenoorth.

Een vroeg schilderij met een romantische afbeelding is het olieverfschilderij met een op de grond zittend meisje en twee liggende schapen en op de achtergrond een laan in een bos.

Een vijver met enige eenden en oude bomen, olieverfschilderij uit 1879.

Verder bevindt zich in de collectie van de familie Oppenoorth een oud olieverfschilderij op doek uit 1879, gesigneerd met W.J. Oppenoorth 1879 l.o. Het is 56,5 x 50 cm groot. Afgebeeld zijn een vijver, enige eenden en op de achtergrond grote loofbomen. De bomen zijn zeer gedetailleerd en ouderwets precies afgebeeld. Helaas is dit werk beschadigd. Achterop de lijst is het woord Arti te lezen en nr. 4065 in blauw. Kennelijk is het ooit bij Arti et Amicitiae in Amsterdam geëxposeerd. In 2021 was dit schilderij nog familiebezit.

Volgens Pieter A. Scheens *Lexicon Nederlandse Beeldende Kunstenaars 1750-1880* – ik gebruikte de uitgave van 1970 – ‘woonde en werkte Willem Johannes Oppenoorth in Amsterdam, Antwerpen tot 1867, Amsterdam tot 1875, Antwerpen tot 1878, Amsterdam 1878, daarna in Den Haag’. Scheen vermeldt over Willem Johannes Oppenoorth: ‘Leerling van de Akademie te Antwerpen en van A. Wüst (1866).’ ‘Van 1875 tot 1880 was hij pensionair van Willem III. Was lid van ‘Arti et Amicitiae’, opgericht in 1839, te Amsterdam en van ‘Pulchri Studio’, opgericht in 1847, in Den Haag, waarvan hij later ook bestuurslid was.’ In de volgende tekst komen jaartallen voor die duidelijk maken dat Willem Oppenoorth ook in andere jaren dan die Scheen vermeldt in Amsterdam en Antwerpen woonde.

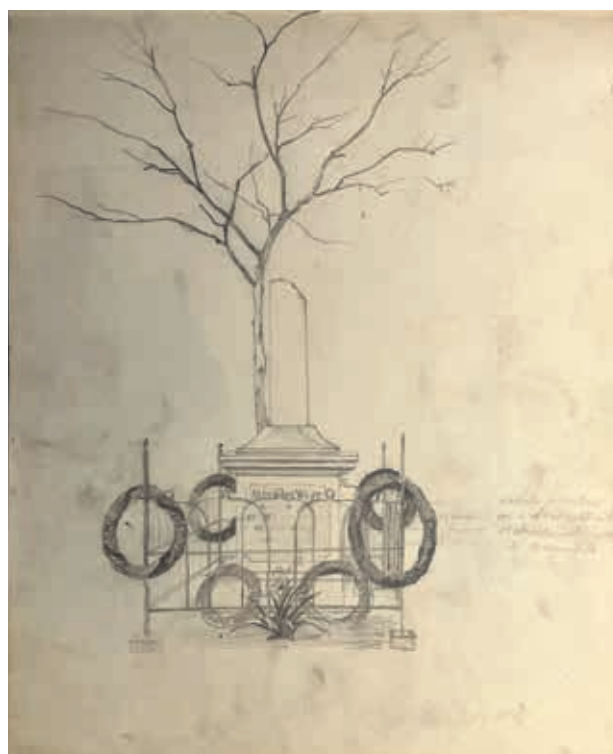
Leerling van Alexander Wüst in Antwerpen

Willem studeerde aan de Academie voor Schone Kunsten in Antwerpen. Scheen vermeldt over Willem's leermeester Alexander Wüst dat deze geboren is op 15 december 1837 in Dordrecht en overleden te Antwerpen op 3 mei 1876. Hij maakte reizen naar Noorwegen, Engeland en New York (1862). Vanaf 1864 werkt Wüst in Antwerpen. Hij schilderde veel in waterverf en behaalde in 1866 de gouden medaille op tentoonstellingen in Den Haag en Brussel. Hij was een uitstekend landschapsschilder; zijn vriend Willem Maris stoffeerde menigmaal zijn werk. Scheen voegt eraan toe: ‘Gaf les aan W.J. Oppenoorth.’

In de collectie van het Dordrechts Museum bevindt zich een groot olieverf op doek van Wüst, met een afmeting van 118 x 228 cm. De titel van dit werk uit 1867 is ‘Bergstroom bij Finnmark in Noorwegen bij maanlicht’.

Als Willem Oppenoorth in 1905 overlijdt en zijn werken worden geveild, blijkt dat hij de volgende drie schilderijen van Alexander Wüst bezit:

- Zonsondergang, doek 30 x 60 cm
- Berglandschap, paneel 17 x 39,5 cm
- In het Bosch, doek 31 x 51,5 cm

Grafmonument Alexander Wüst (1837-1876) met rouwkranen, potloodschets Willem Johannes Oppenoorth.

COLLECTIE FAMILIE OPPENOORTH

Landschap the Grange Seven Oaks Kent,
potloodschets Willem Johannes Oppenoorth.
COLLECTIE FAMILIE OPPENOORTH

Londen Bridge to Tower, blauw groengrijs, water iets Napels geel,
potloodschets Willem Johannes Oppenoorth.
COLLECTIE FAMILIE OPPENOORTH

Opvallend is dat in Willems schetsboek ook twee schetsen staan die hij in Engeland heeft gemaakt. Vermoedelijk was hij daar ergens voor 1876 met Wüst. Andere schetsen of schilderijen van Oppenoorth uit Engeland zijn niet bekend.

Na het overlijden van Wüst wordt in 1877 Charles Verlat benoemd tot leraar aan de Antwerpse Akademie. Vanaf 1885 is hij er directeur. Verlat komt in 1824 ter wereld in Antwerpen en overlijdt er in 1890. We weten niet of Willem lessen bij hem heeft gevolgd. Volgens auteur Chris Stolwijk zou W.J. Oppenoorth zich ook enige tijd in Parijs in een van de belangrijke ateliers gevormd hebben. Helaas vermeldt hij geen verdere details.

In 1879 verschijnt van de hand van L.F. Maas Geesteranus, Lid der Nederlandsche Jacht-Vereeniging 'Nimrod', het boek *Denkbeelden over Terrein-Rijden in verband met Jacht- en Jachtrijden*, met daarin 'eene ets van Willem Oppenoorth'. Het is een uitgave van G.B. van Goor Zonen te Gouda.

Twee heren aan het jachtrijden
ets gesigneerd Willem Oppenoorth l.o.

Het oudste schetsboek uit 1872

Er zijn slechts enkele schetsboeken van Willem Johannes Oppenoorth bewaard gebleven. Daarnaast zijn er nog een aantal losse schetsen bekend. Het oudste schetsboek, uit 1872, is bijzonder omdat Willem de werken die daarin staan dateerde en vermeldde waar hij ze maakte. Zijn tekentalent valt dan al op. Een aantal voorbeelden:

Landschap met knotwilgen. Doesburg, 17 mei 1872, potloodschets Willem Johannes Oppenoorth.

COLLECTIE FAMILIE OPPENOORTH

Oever met bomen en een bootje. Keppel, 20 mei 1872, potloodschets Willem Oppenoorth.

COLLECTIE FAMILIE OPPENOORTH

Studie landschap met bomen. Vorden, 22 mei 1872, potloodschets Willem Oppenoorth.

COLLECTIE FAMILIE OPPENOORTH

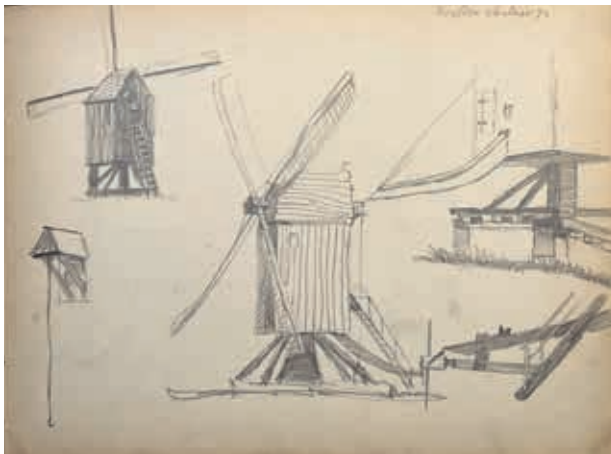
Gebouwje en zoetwaterplanten. Vorden, 23 mei 1872, potloodschets Willem Oppenoorth.

COLLECTIE FAMILIE OPPENOORTH

Studie van boomstronken met een opslag aan een oever. Keppel, 20 mei 1872, potloodschets Willem Oppenoorth.

COLLECTIE FAMILIE OPPENOORTH

Standerdmolen Vorden, 26 mei 1872 ('Olde Kaste', gebouwd in 1584 en gesloopt ca. 1930), potloodtekening Willem Oppenoorth.

COLLECTIE FAMILIE OPPENOORTH

Watermolen Baakse Beek. Vorden, 28 mei 1872, potloodtekening Willem Oppenoorth.

COLLECTIE FAMILIE OPPENOORTH

Pastorie te Vorden. Woonplaats der WelEerwaarden Heren Ds. Cordes. Eikentak, potloodschets Willem Oppenoorth.

COLLECTIE FAMILIE OPPENOORTH

Vorden. Den Bramel, 25 mei 1872, grijsrode steen.

Met tuinbeeld en bomen. Geboortehuis van Willems moeder en tevens het woonhuis van zijn grootouders, potloodschets Willem Oppenoorth.

COLLECTIE FAMILIE OPPENOORTH

Kerk en toren van Ruurlo (1 juni 1872), potloodtekening Willem Oppenoorth.

COLLECTIE FAMILIE OPPENOORTH

Pensionair van 1874 tot en met 1878 Koning Willem III en de kunst

Koning Willem III is gedurende zijn gehele regeerperiode (1849-1890) beschermheer van de in 1839 opgerichte kunstenaarsvereniging Arti et Amicitiae te Amsterdam. Hoewel hij geen erkend kunstminnaar of -kenner is, bezoekt de vorst geregeld de exposities van Arti aan het Rokin en draagt hij ook royaal bij aan het weduwen- en wezenfonds van de vereniging.

In 1872 neemt hij zelfs het besluit jaarlijks tienduizend gulden beschikbaar te stellen voor studiebeurzen ten behoeve van jonge schilders. Het jaargeld voor de studie van een kunstschilder noemen we ook wel pensionair.

Door aankopen van de koning en geschenken van Arti verwerft de koninklijke familie verscheidene schilderijen en tekeningen van via die vereniging bekend geworden negentiende-eeuwse meesters.

In de periode 1871 tot en met 1888 worden aan een groot aantal leden van de Maatschappij Arti et Amicitiae pensionairs verstrekt. Hierbij laat koning Willem III zich adviseren door een daartoe benoemde commissie uit het bestuur. Tot de gelukkigen behoort ook Willem Johannes Oppenoorth. Hij ontvangt in 1874 f 400, in 1875 f 700, in 1876 en 1877 onbekende bedragen en in 1878 f 700. In 1876 wordt een van zijn werken, 'Een hoekje van het Park' (Antwerpen), voor f 125 aan 'Z. M. Willem 't Loo' verkocht. In 1880 krijgt 'Z. M. den Koning' van Willem het kunstwerk 'La Clairière au Bois Herfst met jager' cadeau.

Bekende kunstschilders uit zijn tijd die ook een pensionair ontvangen, zijn onder anderen:

L.F.H. Apol (1850-1936): 1871 (f 600), 1872 (f 600)

Th.E.A. de Bock (1851-1904): 1872 (f 400), 1873 (?), 1874 (f 400)

G.H. Breitner (1857-1923): 1886 (f 500), 1887 (f 700)

F.J. van Rossum du Chattel (1856-1917): 1874 (f 400), 1875 (f 400), 1876 (?)

C.W. Hoevenaar jr. (1847-1884): 1872 (f 400), 1873 (?), 1874 (f 400)

F.J. Jansen (1856-1928): 1877 (?), 1878 (f 550 + f 400), 1879 (f 550 + f 200), 1880 (f 600 + f 200), 1881 (f 900 + f 200)

S. Robertson (1855-1922): 1885 (f 400), 1886 (f 500), 1887 (f 500), 1880 (f 1000)

Antwerpen

In de jaren 1873-1879 woont Willem geregeld in België. Uit die tijd zijn de volgende adressen bekend, die vermeld staan in de spelling zoals ik ze gevonden heb. De ene keer in het Frans, de andere in het Nederlands:

1874: Avenue Moretus 29 Anvers

1876: Antwerpen

1877: Van Dijcklaan 2 Antwerpen

1877: Quai Van Dijck 2, Anvers

7-8-1877: Chaussee d'Icelles 165 Brussel

5-3 en 5-6-1878: Quai Van Dijck 2 Antwerpen

25-3-1879: Rue de la Province 93 súd Antwerpen, bij de heer Boks

In de periodes dat hij in België woont, blijft Willem contact houden met zijn ouders in Amsterdam. Ook doet hij volop mee aan de tentoonstellingen van Levende Meesters. Zowel in Nederland als België en zelfs in Philadelphia in de Verenigde Staten worden werken van hem geëxposeerd.

Hij probeert kortom zijn plaats in de kunstwereld te verwerven en haalt daar mede dankzij de pensionairs een inkomen uit. Op diverse plaatsen in Nederland doet hij in het veld inspiratie op voor zijn werken. Hij reist veel door ons land. Genoemde plaatsnamen bij zijn werken zijn Lent, Vorden, Ruurlo en Den Haag en het Zeeuwse schiereiland Walcheren. In zijn verkoopboek, dat begint in 1874 en eindigt in 1905, komen nog meer plaatsnamen voor. Veel titels in het verkoopboek zeggen iets over